

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 15, Issue: 3, August 2023

www.historystudies.net

IRAK'TA ASURİ/NASTURİ OLAYLARI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ (1933)

Assyrian/Nestorian Incidents in Iraq and Their Effects on Türkiye (1933)

Dr. Yunus Pustu

Türk Tarih Kurumu

yunuspustu@gmail.com - ypustu@ttk.gov.tr

Makale Türü-*Article Type* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 03.04.2023
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 24.06.2023
DOI Number : 10.9737/historystudies.1276080

Atıf – Citation:

Yunus Pustu, "Irak'ta Asuri/Nasturi Olayları ve Türkiye'ye Etkileri (1933)", *History Studies*, 15/3, Ağustos 2023, s. 563-584.

IRAK'TA ASURİ/NASTURİ OLAYLARI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ (1933)

Assyrian/Nestorian Incidents in Iraq and Their Effects on Turkey (1933)

Yunus Pustu*

Öz

Hakkâri Asuri/Nasturilerinin önemli bir kısmı I. Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından bağımsızlık ümidine kapılarak Osmanlı'ya karşı Rusya'nın yanında yer almış ve Müslümanlara karşı katliamlara girişmiştir. Ancak Nasturiler Osmanlı birliklerinin başlattığı tenkil harekâtının ardından 1915 senesi ikinci yarısından itibaren İran'ın Urmiye ve Salmas şehirlerine kaçmışlardır. Bolşevik İhtilali sonrası Rusya'nın savaştan çekilmesiyle beraber İngilizlerin güdümüne giren Nasturiler, bu defa da 1918 senesi ortalarından itibaren Hamedan üzerinden Irak'ın Bağdat şehrine göç etmişlerdir. 1930'ların başına kadar İngilizlerin şemsiyesi altında Irak'ta yaşamlarını sürdüren Nasturiler için 1932 senesinde Irak'taki İngiliz manda idaresinin kaldırılması önemli bir kırılmadır. Zira bu gelişmeyle birlikte Nasturiler, Irak idaresinin inisiyatifine bırakılmıştır. İngilizlerin taleplerine rağmen Irak hükûmeti Mar Şemun İsai önderliğindeki Nasturilere etnik ve siyasi konuda herhangi bir ayrıcalık vermeye yanaşmamış ve ülke dâhilinde dağıtık olarak iskânları için çalışmalara başlamıştır. Bu karar Nasturilerin tepkilerine yol açmış ve taşkınlıklarına neden olmuştur. Irak hükûmeti bu durum karşısında başlangıçta Nasturi sorununu barışçıl yollarla çözmeye çalışmıştır. Ancak 1933 senesi Haziran ve Temmuz aylarında Yaku önderliğindeki Nasturilerin izinsiz ve habersiz olarak Suriye'ye geçmeleri ve beklemediklerini bulamamaları karşısında geri dönme girişimleri sırasında ve sonrasında yaşananlar Irak hükûmetinin tavrının radikal bir şekilde değişmesine neden olmuştur.

Anahtar kelimeler: Hakkâri Nasturileri, Irak, Suriye, Mar Şemun İsai, Yaku

Abstract

After the outbreak of the First World War, an important part of Hakkari Assyrians/Nestorians, hoping for independence, sided with Russia against the Ottomans and engaged in massacres against Muslims. However, the Nestorians fled to the cities of Urmia and Salmas in Iran as of the second half of 1915, after the suppression operation initiated by the Ottoman troops. After the Bolshevik Revolution, with the withdrawal of Russia from the war, the Nestorians, who came under the command of the British, immigrated to the Iraqi city of Baghdad, this time via Hamedan, from the middle of 1918. For the Nestorians, who lived in Iraq under the umbrella of the British until the early 1930s, the abolition of the British mandate in Iraq in 1932 was an important breakpoint. Because with this development, the Nestorians were left to the initiative of the Iraqi administration. Despite the demands of the British, the Iraqi government did not want to give any privileges to Nestorians under the leadership of Mar Shemun Isai in ethnic and political matters and started to work for their settlement scattered throughout the country. This decision led to the reactions of the Nestorians and caused their outrage. However, in June and July of 1933, the Nestorians under the leadership of Yaku crossed into Syria without permission and unannounced and when they did not find what they were waiting for, what happened during and after their attempts to return caused a radical change in the attitude of the Iraqi government.

Keywords: Hakkari Nestorians, Iraq, Syria, Mar Şemun İsai, Yaku.

* Dr., Türk Tarih Kurumu, Ankara/ TÜRKİYE, yunuspustu@gmail.com / ypustu@ttk.gov.tr
ORCID: 0000-0003-4409-2325.

Giriş

Hakkâri'de yüzyıllardır yaşamlarını sürdürmekte olan Nasturiler,¹ I. Dünya Savaşı'nın başlamasının (28 Temmuz 1914) üzerinden henüz bir yıl geçmeden 17 Nisan 1915'te Osmanlı yönetimine isyan ederek Rusya'nın safında yer almıştır.² Alınan bu kararla birlikte Rus ordu birlikleriyle hareket etmeye başlayan Nasturiler, Hakkâri ve civar mahallerde Müslümanlara karşı katliam hareketlerine girişmişlerdir.³ Fakat Osmanlı birliklerinin gerçekleştirdiği tenkil hareketi neticesinde Rusya'dan da yardım alamayacaklarını anlayan isyancı gruplar buldukları alanları terk ederek 1915 senesinin ikinci yarısından itibaren İran'ın Urmiye ve Salmas şehirlerine göç etmek mecburiyetinde kalmışlardır.⁴ Bu sırada yerlerini terk eden Nasturi sayısı kadın, yaşlı ve çocuklar da dahil olmak üzere 35-40 bin civarındadır. Bahsi geçen alanlara göç eden Nasturiler, Ekim 1917'ye kadar Rus birliklerinin şemsiyesi altında varlıklarını devam ettirmişlerdir.⁵ 25 Ekim'e gelindiğinde Rusya'da Bolşevik İhtilali'nin patlak vermesi ve sonrasında 3 Mart 1918'de Rusya'nın Osmanlı Devleti ile barış masasına oturarak işgal ettiği alanlardan çekilmesi Nasturiler açısından önemli bir kırılmadır. Bundan sonra İngiltere'nin himayesine giren Nasturiler, verilen bağımsızlık vaatleriyle birlikte onların yönlendirmeleri doğrultusunda hareket etmeye başlamışlardır.⁶ Bu yakınlaşma ile Nasturiler, İngilizlerden aldıkları destek ve Rusya'dan kalan silahlarla birlikte bir süre daha Urmiye ve Salmas'ta baskın unsur olmaya devam etmişlerdir.⁷ Ancak Osmanlı Devleti'nin bölgedeki stratejik konumunu korumak ve Müslümanlara karşı gerçekleştirilen katliamlara mâni olmak gayeleri ile 1918 senesi Haziran ayı ortalarında başlattığı askerî hareket, Nasturilerin ikinci bir kez göç yollarına düşmelerine neden olmuştur.⁸ Bu durum karşısında Nasturiler aynı yılın Temmuz ayı sonlarından itibaren İran'ın güneyinde bulunan Hamedan'a göç etmişlerdir.⁹ Ancak burası onlar için geçici bir konaklama alanıdır. Zira Nasturiler, Ağustos ve Eylül aylarında buradan o sırada İngiliz denetimi altında bulunan Irak'ın Bağdat şehrine nakledilecekler ve burada kendileri için tesis edilmiş olan Bakuba Mülteci

¹ Konu ile ilgili arşiv vesikaları ve dönemin gazete haberlerinde çoğunlukla "Asuri" tabiri yer alsa da biz çalışmamızda "Nasturi" nitelemesini kullanmayı tercih ettik. Bunun temel sebebi "Asuri" tabirinin yakın dönemde siyasi ve stratejik kaygılarla ortaya atılmış olması ve Keldani ve Süryanilerin (Yakubi) de bu grup içerisinde ele alınmasıdır. Bizim bu çalışmada ele alacak olduğumuz grup 1933 senesi Irak olaylarına sebebiyet veren Hakkâri kökenli Nasturilerdir.

² Surma Hanım, *Ninova'nın Yakarışı Doğu Asur Kilise Gelenekleri ve Patrik Mar Şemun'un Katli*, Avesta Yayınları, İstanbul 1996, s. 70-74.

³ Martin van Bruineissen, *Kürdistan Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2019, s. 202. Nasturilerin tahriklere kapılarak Rus askerleri yanında Osmanlı'ya karşı mücadele ettikleri hakkında bk. "Asuriler ve Irak", *Milliyet*, 15 Ağustos 1933, s. 1.

⁴ Gabriele Yonan, *Asur Soykırımı Unutulan Bir Holocaust*, çev. Erol Sever, Pencere Yayınları, İstanbul 1999, s. 240-253, 311-330; K. P Matfiyef, *Asurlar ve Modern Çağda Asur Sorunu*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1996, s. 86-91; Abraham Yohannan, *Mezopotamya'nın Kayıp Halkı Nasturiler*, çev. Meltem Deniz, ed. Cemal Yılmaz, Beybun Yayınları, Ankara 2006, s. 95-98.

⁵ Bülent Özdemir, *Süryanilerin Dünü Bugünü 1. Dünya Savaşında Süryaniler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2009, s. 112; Paul Bedar-Hasan Yıldız, *Kürdistan'da İngiliz Kampanyası ve O Gece Asur Yıkıldı*, Doz Yayınları, İstanbul 2014, s. 90, 354.

⁶ Faik Bulut, *Dar Üçgende Üç İsyân Kürdistan'da Etnik Çatışmalar*, Belge Yayınları, İstanbul 1992, 118. Stefan Andersson, *Asurlar*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1992), 16; Bedar-Yıldız, *age.*, 62-70. Nasturilerin İngilizlerin güdümüne girdikleri hakkında ayrıca bk. "İraktaki Harp", *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1933, s. 1; "Asuriler ve Irak", *Milliyet*, 15 Ağustos 1933, s. 1. Nasturilerin, I. Dünya Harbi'nde İngilizlerin yanında yer almaları karşılığında muhtar bir devlet kurma hayallerine kapıldıkları hakkında bk. "Asuriler ve Irak", *Milliyet*, 15 Ağustos 1933, s. 1.

⁷ Yonca Anzerlioğlu, *Nasturiler*, Tamga Yayıncılık, Ankara 2000, s. 75-78.

⁸ Caner Aydeyer, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Bir İngiliz Politikası Olarak Asuriler*, (Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hatay 2022, s. 64.

⁹ Yonan, *age.*, 359-361. Bulut, *age.*, 124, 128.

Kampi'na yerleştirileceklerdir.¹⁰ Kampa yerleştirilen mülteci sayısı 48.927'dir. Bunlar arasında Hakkâri, Urmiye ve Salmas kökenli Nasturilerin yanında bir kısım Ermeni de bulunmaktadır.¹¹ Devam eden süreçte gerek Hakkâri kökenli gerekse Salmas ve Urmiye'den gelen Nasturilerin memleketlerine dönmek için çeşitli girişimleri olmuştur. Bunun yanında kendilerine tahsis edilecek bir alanda toplu halde iskân edilmeleri ve kendilerine muhtar bir yönetim hakkı tanınması doğrultusunda da çabaları söz konusudur. Bu girişimler 1932 senesine kadar sürmüştür. Eski yerleşim alanları olan Hakkâri'ye geri dönme teşebbüsleri başarısızlıkla sonuçlanan Nasturiler, bu sırada Irak'ın kuzeyinde Türkiye sınırındaki dağlık alanlara toplu olarak iskân edilme çabası içerisine girmişlerdir. İngiltere, Irak ile Türkiye arasında Türkiye'ye düşman bir unsurun varlığı kendi çıkarları açısından da uygun olduğundan bu talebe sıcak bakmıştır. Ancak bu hayalin önündeki temel engel bahsi geçen dağlık mıntıkada yeterince arazinin bulunmaması ve burada hayatlarını devam ettirmekte olan Kürtlerin buna razı olmamalarıdır. İngiltere süreç içerisinde her ne kadar Kürtlerle Nasturiler arasındaki husumeti bertaraf etmek için çaba sarfetmiş olsa da bunda başarı sağlayamamıştır.¹² Bu durum karşısında eski yurtları olan Hakkâri'ye dönemeyen Nasturilerden binlercesi Irak'ın kuzeyinde bulunan çeşitli mahallere yerleştirilmişlerdir. Bir kısım Nasturi ise Musul, Bağdat ve Irak'ın farklı şehirlerinde iř bularak o alanlarda yaşamaya başlamıştır.¹³

1. 1933 Olaylarına Zemin Hazırlayan Gelişmeler

Irak'taki İngiliz manda idaresinin 30 Mayıs 1932'de son bulması, 1933 senesi Nasturi olaylarının yaşanmasına giden süreçteki en temel kırılmadır. Evvelce İngilizlerin güdümü altında yerel otoriteden uzak bir şekilde yaşamlarını devam ettirmekte olan Nasturiler, bu dönüşümle beraber tesis edilen yeni Irak hükümetinin inisiyatifine bırakılmışlardır. I. Dünya Savaşı'nın sonlarından itibaren İngiltere'nin kendilerine verdiği muhtariyet sözlerini tutmadan aldığı bu karar Nasturileri hayal kırıklığına uğratmıştır.¹⁴ Bu ortam içerisinde İngiltere, her ne kadar yönetimi devralacak olan Kral I. Faysal (1885-1933) liderliğindeki Irak hükümetinden Nasturiler için bazı imtiyazlar talep etse de Irak idaresi buna yanaşmamıştır.¹⁵ Irak idaresi her zaman gailer çıkartmaya müsait olan bu silahlı grubu ülke sınırları içerisindeki çeşitli alanlarda dağınık olarak yerleştirmek konusunda kararlılık göstermiştir. Bu doğrultuda Nasturilerin iskânları için Milletler Cemiyeti adına Irak'a gelen İngiliz vatandaşı Tomson ile görüşmeler başlatılmıştır. Ancak genç ve taşkın bir kimse olan dönemin Nasturi Patriği Mar şemun İşai (Mar Shimun İşhai) evvelden beri savundukları muhtar idare tarzına ters düştüğünden Nasturilerin Irak dahilinde dağınık şekilde iskân edilmesine taraftar olmamıştır.¹⁶ Nasturilerin Irak idaresine girmek istememelerinin bir diğer sebebi İngiliz şemsiyesi altında edindikleri kibirleridir. Zira, her anlamda kendilerini üstün gördükleri Arapların idaresi altına girmekten imtina etmişlerdir. Ayrıca Nasturilerin kadim

¹⁰ Yusuf Dinçel, *Nasturiler Misyonerler-İhanetler-İşyanlar*, Altınordu Yayınları, Ankara 2021, s. 115.

¹¹ Bedar-Yıldız, *age.*, 95-97, 88-89; Özdemir, *age.*, 90-91; Bulut, *age.*, 124.

¹² BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi), Bağdat Elçiliğimizin senelik raporu, 30.10.0.0/259.742.10, 1933, s. 22.

¹³ Husry, Khaldun S. "The Assyrian Affair of 1933 (I)", *International Journal of Middle East Studies*, 5/2, 3 Apr-Jun 1974, s. 162.

¹⁴ BCA., 30.10.0.0/259.742.10, s. 23-24; "Asuriler ve Irak", *Milliyet*, 15 Ağustos 1933, s. 1.

¹⁵ "Iraktaki Harp: Kanlı Çarpışmalar Devam Ediyor", *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1933, s. 1, 3.

¹⁶ "Asuriler Meselesi", *Cumhuriyet*, 16 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2; "Iraktaki Harp: Kanlı Çarpışmalar Devam Ediyor", *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1933, s. 1, 3. Nasturilerin toplu bir şekilde iskan konusunda ayak diremelerinde Fransa'nın tesirinin olduğu muhtemeldir. Zira Irak hükümetinin Suriye'deki Fransız manda idaresini Nasturi patriğini tahrik ettiği yönünde Milletler Cemiyetine şikayetleri söz konusudur. Bk. "Bu Nasıl Dostluk: Fransa Asurileri Bizim Hududumuza mı Yerleştiriyor?", *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1933, s. 1, 3.

düşmanları Kürtlere karşı Irak hükûmetinin kendilerini koruyamayacağına yönelik bir tereddütleri de bulunmaktadır.¹⁷ Bu yönde hareket etmelerinin bir diğer sebebi ise Irak idaresinin Nasturileri silahsızlandırmak istemesidir.¹⁸ Nasturiler, ekalliyet haklarının (azınlık hakları) tanınmasına rağmen yukarıda sayılan sebeplerle, daha önceki alışkanlıklarını devam ettirerek büyük devletlere güvenip Irak'ta kendileri için muhtar bir yönetim kurma çabası içerisine girmişlerdir.¹⁹

Mar Şemun İsay (Kaynak: *Cumhuriyet* (24 Ağustos 1933, 1)

Nasturiler, Irak otoritesine ayak diremenin yanında 1932 senesi Haziran başında Levi Taburlarındaki görevlerini bırakacaklarını duyurarak İngiltere'ye olan kızgınlıklarını da izhar etmişlerdir. İstifalar için işaret edilen tarih 1 Temmuz'dur. Gerekçe olarak ise manda idaresi sonrası Irak'ta oluşan yönetimden duyulan memnuniyetsizlik gösterilmiştir. Bu durum karşısında telaşa kapılan İngiliz idaresi Mısır'da bulunan bir kısım askerî birliğini Irak'a sevk etmek suretiyle sorunu çözüme yoluna gitmiştir. Oluşan yeni durum karşısında blöfleri tutmayan Nasturiler, Patrikleri Mar Şemun İsay'nin de etkisi ile bu kararlarından geri adım atmışlardır. Mesele bu sayede çözüme kavuşmuş olsa da bahsi geçen hadiseden sonra İngilizlerin Nasturilere olan güveni zedelenmiştir.²⁰ Buna rağmen Nasturilerin Irak idaresine karşı duruşlarında herhangi bir değişiklik olmamıştır. 1932 senesi Haziran ayı sonunda Nasturi ileri gelenleri Amadiye'de (İmadiye) bir toplantı gerçekleştirerek bazı kararlar almışlardır. Nasturilerin yalnızca dinî bir topluluk değil aynı zamanda Irak'ta yaşayan bir millet olarak da tanınmaları, eski memleketleri olan Hakkari'ye dönüşlerinin sağlanması, bu yapılamıyorsa Dohuk merkezli kendilerine yeni bir yurt temini, Mar Şemun İsay'nin dinî liderliğinin yanında siyasi önderliğinin de tanınması, Arapçanın yanında Nasturice eğitim verecek kurumların da açılması ve Nasturilerin silahlarına dokunulmaması alınan kararlardan bazılarıdır. Dile getirilen talepler Irak hükûmeti tarafından kabul edilmemiştir. Bunun üzerine 1932 senesi sonbaharına gelindiğinde Nasturiler özellikle

¹⁷ R. S. Stafford, *The Tragedy of the Assyrians*, Published 1935 A.D. <http://www.aina.org/books/tota.pdf>, (E. T. 23.3.2023)

¹⁸ Ahmet Şükrü, "Irak, Asuriler ve Milletler Cemiyeti", *Milliyet*, 29 Ağustos 1933, s. 1.

¹⁹ "Asuriler ve Irak", *Milliyet*, 15 Ağustos 1933, s. 1.

²⁰ BCA., 30.10.0.0/259.742.10, s. 23-24; "Asuriler ve Irak", *Milliyet*, 15 Ağustos 1933, s. 1. Ayrıca bk. Stafford, *age.*, s. 93-96.

Musul vilayetinde propaganda faaliyetlerini artırmışlardır. Bu sırada ön plana çıkan kişi İsaye bağlılığı ile bilinen Hakkâri kökenli Yukarı Tiyari kabilesine mensup Yaku'dur. Yaku, Dohuk ve Amadiye bölgelerinde dolaşarak propaganda faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Buna karşı Nasturilerin bir kısmını yanına alan hükûmetin de karşı girişimleri söz konusudur. Bu esnada İsaye'nin Milletler Cemiyeti nezdinde de teşebbüsleri söz konusudur. Ancak bunda herhangi bir başarı sağlandığı söylenemez. İlerleyen süreçte İsaye, Nasturiler için Irak dışında bir geleceğin olmadığını anlamıştır. Buna rağmen hükûmete karşı uzlaşmaz tavrını devam ettiren İsaye, işlerin çok daha karmaşık bir hâl almasına sebebiyet vermiştir.²¹ Mevcut ortam içerisinde Irak hükûmeti İsaye'yi Bağdat'a davet ederek kendisinden Irak hükûmetinin siyasetine uygun bir şekilde hareket etmesini talep etmiştir. Ayrıca ondan bu doğrultuda bir "taahhütname" imzalaması da istenmiştir. Ancak İsaye buna yanaşmamıştır. Bunun üzerine patrik ev hapsine alınmıştır.²² Bu durum Nasturiler arasında memnuniyetsizliğin artmasına ve ilerleyen süreçte silahlı çatışmalara dönüşmesine yol açmıştır.²³

Hâl bu iken taşkın bir şahsiyet olan Yaku, 1933 senesi baharında Irak'ın kuzeyinde propaganda faaliyetlerini devam ettirmiştir. Propagandalar sırasında Nasturi halkından talep edilen, Irak vatandaşlığını kabul etmemeleri ve dağınık bir şekilde iskâna razı olmamalarıdır. Yaku'nun, bu faaliyetlerini eli silahlı gruplarla birlikte gerçekleştirmesi hükûmetin dikkatinden kaçmamış ve tepkisine yol açmıştır. Yaku'nun ayrıca bu sırada beraberindekilerle dağa çıktığı bilinmektedir. Durumun ciddiyetini anlayan hükûmet, 25 Haziran 1933'te bunlara karşı Dohuk'ta ordu birliklerini hazır etmiştir. Fakat ilerleyen günlerde askerî harekate gerek kalmadan Yaku ikna edilerek beraberindekilerle birlikte dağdan indirilmiştir. Ardından ise onun ve diğer Nasturi ileri gelenlerinin katılımı ile Musul'da açılışı 10 Temmuz'da gerçekleşen bir toplantı düzenlenmiştir. Gerçekleştirilen bir dizi oturumun ardından Nasturi ileri gelenleri Irak'ta buldukları süre zarfında devletin bütün kanun ve emirlerine uymayı taahhüt etmişlerdir. Toplantı sonrası bu kararın Bağdat'a gidilerek Patrik Mar Şemun İsaye'ye bildirilmesi ve onun da bu yönde ikna edilmesine karar verilmiştir. Bunun için seçilenler İsaye'ye yakınlıkları ile bilinen Yaku ve Loko'dur. Bu amaçla 18 Temmuz'da adı geçen kişiler Musul'dan ayrılmışlardır. Ancak sonrasında bunların Bağdat'a gitmek yerine Suriye tarafına geçtikleri anlaşılmaktadır.²⁴

2. Nasturilerin Suriye'ye Geçmeleri ve Irak'a Geri Dönme Girişimleri

Temmuz ayı sonlarında Suriye'ye geçen Yaku ve arkadaşları burada Fransız sınır görevlileri ile görüşerek Irak'taki şartların Nasturiler için hiç de iyi olmadığını ifade etmişlerdir. Talepleri Irak'ta bulunan Nasturilerin Suriye'ye geçmelerine izin verilmesidir. Ancak taleplerine henüz cevap gelmeden Irak'ın kuzeyinde bulunan köylerdeki Nasturilere Suriye'ye geçmeleri için haber göndermişlerdir.²⁵ Türk basınına yansıyan ise Milletler Cemiyetinin aldığı karara razı olmayan Nasturiler arasında²⁶ patriğe tâbi bir grubun Suriye sınırında Irak birlikleri ile çatışmaya girdiği ve²⁷ mağlup bir şekilde 21 Temmuz'da Suriye'ye geçtikleridir. Türk basınına yansıyan haberlerde

²¹ Stafford, *age.*, s. 97-103; Husry, "The Assyrian Affair of 1933 (I)", s. 170.

²² "Irak ve Komşuları", *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1933, s. 2.

²³ "Bu Nasıl Dostluk: Fransa Asurileri Bizim Hududumuza mı Yerleştiriyor?", *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1933, s. 1, 3.

²⁴ Stafford, *age.*, s. 110-121. Husry Suriye'ye geçişin 23 Temmuz'da olduğunu ifade etmektedir. Bk. Husry, "The Assyrian Affair of 1933 (I)", s. 173.

²⁵ Stafford, *age.*, s. 122.

²⁶ BCA., 30.10.0.0/259.742.10, s. 24.

²⁷ "Asuriler Meselesi", *Cumhuriyet*, 16 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2.

de sınırı geçenlerin başında Yaku'nun bulunduğu bilgisi yer almaktadır.²⁸ Suriye tarafına geçenlerin sayısı hakkında farklı rakamların ortaya atıldığı tespit edilmiştir. Verilen rakamlar 800 ile 1500 arasında değişmektedir.²⁹ Husry'in ifade ettiğine göre bunlar silahlı gruplardır ve sayıları 1200'ü bulmaktadır. Suriye'ye giriş yaptıkları bölge ise Fişhabur'dur.³⁰ Suriye tarafına geçenlerin ekserisi Hakkâri kökenli kabileler olan Yukarı Tiyari, Tukuhuma, Diz, Baz ve Aşuti'ye mensup Nasturilerdir.³¹

Suriye'de Fransızlardan bekledikleri ilgiyi göremeyen Nasturiler, Yaku tarafından aldatıldıklarını anlamışlar ve geri dönmeye karar vermişlerdir.³² Kayıtlarda yer aldığına göre o sırada Suriye'de mandater bulunan Fransız birlikleri sınırı geçen Nasturilerin elindeki silahlara el koymuştur. Ancak kısa süre sonra Irak'a geri dönmeye karar verecek olan Nasturilere silahları aynı birlikler tarafından iade edilecektir. Dahası Fransızlar bu durumdan Irak hükümetini haberdar etmemiştir. 1933 senesi Bağdat elçilik raporuna yansıdığına göre Fransızların bu yönde hareket etmelerinin temel sebebi, Irak'ta bir Nasturi isyanının çıkması ve bunun başarı kazanmasıdır. Zira bu sırada Suriye üzerinden de Fransız manda idaresinin kaldırılması talepleri söz konusudur. Çıkacak bir isyan hareketi ve sonrasında yaşanacakları sebep göstermeyi planlayan Fransa, bu sayede Milletler Cemiyetinden Suriye'deki manda idaresinin devamını talep edebilecektir.³³

Suriye'den tekrar Irak'a geçmek isteyen Nasturilere Irak sınır görevlileri silahlarını teslim etmeyi şart koşmuştur. Nasturiler ise bunu kabul etmeyerek güç kullanmak suretiyle Irak'a dönmeye çalışmışlardır. Meydana gelen çatışmalar esnasında Nasturilerin karşılımları çıkan bir Irak birliğini imha ettikleri anlaşılmaktadır.³⁴ Olayın gerçekleştiği yer Dayrabun'dur.³⁵ Türk basınından edinilen bilgilere göre imha edilen Irak birliklerine mensup asker sayısı 25'tir. Bunlar Kürt kökenli müfrezelerdir. Bu sayede kendilerine yol açmayı başaran Nasturilerden bir kısmı tekrar Irak'a giriş yapabilmıştır.³⁶ 4 Ağustos 1933'te 18:00 sularında başlayan ve sonraki gün öğleye kadar devam eden³⁷ bu hadiseden sonra 500³⁸ kadar Nasturi ise sınırı geçemeyerek tekrar Suriye'ye iltica etmek durumunda kalmıştır. Bunlardan 250 kadarı Irak askerlerine teslim olmuş ve silahlarını bırakmıştır. Irak tarafına geçmeyi başaran Nasturi gruplar ise Irak'ın "şimal-i şarkisindeki" (kuzeydoğusundaki) dağlık alanlara dağılmışlardır. Hakkâri kökenli olan bu asilerin

²⁸ "Asuriler ve Irak", *Milliyet*, 15 Ağustos 1933, s. 1; "Asiler Dehalet Etti: Iraktaki Son Asurî İsyânının Mahiyeti Nedir?", *Milliyet*, 13 Ağustos 1933, s. 2; "Irak ve Komşuları", *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1933, s. 2.

²⁹ Rakamlar için bk. BCA., 30.10.0.0/259.742.10, s. 24; "Asi Asuriler: Irakta Dağlara Çekilip Sığındılar", *Milliyet*, 12 Ağustos 1933, s. 2; "Iraktaki Harp: Kanlı Çarpışmalar Devam Ediyor", *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1933, s. 1, 3; "Irak ve Komşuları", *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1933, s. 2; "Asiler Dehalet Etti: Iraktaki Son Asurî İsyânının Mahiyeti Nedir?", *Milliyet*, 13 Ağustos 1933, s. 2.

³⁰ Husry, "The Assyrian Affair of 1933 (I)", s. 173.

³¹ Stafford, *age.*, s. 122-124. 1933 Irak olaylarına sebebiyet verenlerin Hakkâri kökenli eski Osmanlı tebaası Nasturiler olduğu hakkında ayrıca bk. Husry, "The Assyrian Affair of 1933 (I)", s. 161.

³² Satafford, *age.*, s. 127-128.

³³ BCA., 30.10.0.0/259.742.10, s. 25.

³⁴ "Iraktaki Harp: Kanlı Çarpışmalar Devam Ediyor", *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1933, s. 1, 3; "Irak ve Komşuları", *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1933, s. 2.

³⁵ Husry, "The Assyrian Affair of 1933 (I)", s. 174.

³⁶ "Asuri Meselesi Alevlendi", *Milliyet*, 23 Ağustos 1933, s. 5. Stafford Irak ordusunun kayıplarını üçü subay olmak üzere 33 ölü ve 40 yaralı olarak vermektedir. Bk. Stafford, *age.*, s. 132.

³⁷ "Asiler Dehalet Etti: Iraktaki Son Asurî İsyânının Mahiyeti Nedir?", *Milliyet*, 13 Ağustos 1933, s. 2; Husry, "The Assyrian Affair of 1933 (I)", s. 175.

³⁸ Satafford'un verdiği rakam 533'tür. Çatışmalar sırasında Yaku ve Loko'nun da yaralandığı anlaşılmaktadır. Bk. Stafford, *age.*, s. 131.

temel hedefi Nasturilerin sakin oldukları alanlara yerleşip oradakilerle birleşerek müstakil bir devlet teşkili için Milletler Cemiyetine bir emrivaki ile bunu kabul ettirmektir. Hükümet bu ortamda dağlara kaçanların tenkili için girişimde bulunmuştur. Asilere teslim olmaları için 48 saatlik bir müddet tanınmıştır. Bu esnada ayrıca civar mahallerde bulunan Kürt aşiretlerden toplanan kuvvetlerle Irak birlikleri takviye edilmiştir. Bu durum Nasturilere karşı iyi duygular beslemeyen Kürtlere bekledikleri fırsatı sunmuştur.³⁹ Bir diğer bilgi ise Irak ordusunun tayyarelerden attığı bildirimlerle asi Nasturileri teslim olmaya davet ettiğiidir. Bu uyarıyı dikkate almayanların şiddetli bir şekilde cezalandırılacağı özellikle ifade edilmiştir. 28 Ağustos 1938 tarihili *Milliyet* gazetesine yansıyan bir habere göre bu uyarılardan sonra 400 kadar Nasturi silahlarını bırakarak Irak birliklerine teslim olmuştur.⁴⁰

3. Nasturilerin Tenkili

Irak hükümeti Suriye hadisesine kadar Nasturi sorununu barışçıl bir yolla çözmeye çalışmıştır. Ancak 1933 senesi Haziran ve Temmuz aylarında yaşananlarla birlikte Irak idaresinin Nasturilere karşı tavrı önemli ölçüde değişmiştir.⁴¹ Bu dönüşümle birlikte teslim olmaya yanaşmayan Nasturilere karşı 5-9 Ağustos tarihleri arasında Irak'ın kuzeyine harekât başlatılmıştır. Harekattan Nasturilerin yaşadığı bazı köyler de nasibini almıştır. Yaşananlar karşısında köylerini terk eden bir kısım Nasturi, önde gelen Nasturi yerleşim alanlarından olan Simele köyünde toplanmıştır. 11 Ağustos'a gelindiğinde ise İsmail Abawi Tohalla komutasındaki Irak ordusunun Simele'ye operasyon düzenlediği anlaşılmaktadır.⁴² Ayrıca Musul'un 60 km. kuzeyindeki Celul köyünde de Nasturilere yönelik katliam hadiseleri söz konusudur.⁴³ Bu köyler Türk basınına yansıyan yerleşim alanlarıdır. Ayrıca çeşitli kaynaklarda katliama uğradığı iddia edilen 60'ın⁴⁴ üzerinde mahal de zikredilmektedir. Adı geçen yerleşim alanları şu şekildedir;⁴⁵

³⁹ BCA., 30.10.0.0/259.742.10, s. 25; "Iraktaki İsyân: Asurilerin Bir Kısımı Suriyeye İltica Etti", *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1933, s. 3; "Asi Asuriler: Irakta Dağlara Çekilip Sığındılar", *Milliyet*, 12 Ağustos 1933, s. 2; 500 kişini tekrar Suriye'ye döndüğü hakkında bk. "Bu Nasıl Dostluk: Fransa Asurileri Bizim Hududumuza mı Yerleştiriyor?", *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1933, s. 1,3.

⁴⁰ "Asuri İsyânı", *Milliyet*, 28 Ağustos 1933, s. 5. Teslim olanlar hakkında ayrıca bk. Stanfford, *age.*, s. 136.

⁴¹ Satafford, *age.*, s. 129.

⁴² "Asuriler Meselesi", *Cumhuriyet*, 16 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2. Khaldun S. Husry, "The Assyrian Affair of 1933 (II)", *International Journal of Middle East Studies*, 5/3, 3 Jun 1974, s. 346-348.

⁴³ "İngiliz Menbalarına Göre Asuri Katliamı!", *Milliyet*, 1 Eylül 1933, s. 2; "Asûriler Meselesi", *Cumhuriyeti*, 9 Eylül 1933, s. 2. Simele köyü için bk. "Asûriler Meselesi", *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1933, s. 2.

⁴⁴ Husry, "The Assyrian Affair of 1933 (II)", s. 344.

⁴⁵ https://military-history.fandom.com/wiki/Simele_massacre, (E. T. 23.03.2023)

Tablo1. Katliama Maruz Kaldığı İddia Edilen Köyler

Ala Keena	Bameri	Betershy	Dairke	Gond Naze	Kaserezden	Korekavana	Majel Makhte	Sirchuri
Aloka	Barcawra	Betafrey	Dair Kishnik	Harkonda	Kerry	Kowashey	Rabibya	Shekhidra
Badalliya	Baroshkey	Bidari	Derjendy	Idleb	Kitba	Lazga	Rekawa	Spendarook
Baderden	Basorik	Biswaya	Fishkhabour	Kaberto	Khalata	Mansouriya	Sar Shorey	Tal Zet
Bagerey	Bastikey	Carbeli	Garvaly	Karpel	Kharab Koli	Mawani	Sezary	Tel Khish
Bakhitmey	Benaringee	Chem Jehaney	Gereban	Karshen	Kharsheniya	Qasr Yazdin	Sidzari	Zeniyat

Irak hükûmetinin Nasturilere yönelik harekâtı sırasında Mar Şemun İsaî'ye tabi olmayan ve isyan hadisesi ile herhangi bir bağlantıları bulunmayan bir kısım Nasturinin de zarar gördüğü iddia edilmektedir.⁴⁶ İngiliz basınına yansıdığına göre Nasturilere yönelik “katliam” Irak idaresinin ifade ettiği gibi başıboş Kürtlerce değil Bekir Sıtkı Paşa'nın genel kumandası altında bulunan Irak ordusu tarafından bilinçli ve sistematik bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca katledilenlerin çoğunun da silahlarını teslim için gelen Nasturiler olduğu ileri sürülmektedir.⁴⁷ Türk basınından hadiseleri takip eden *Milliyet* gazetesi ise ilk olarak Kürt müfrezelerinin Nasturi köylerini basarak erkek, kadın ve çocuk olmak üzere 700 kadar kişiyi öldürdüklerini sayfalarına taşımıştır.⁴⁸ Ancak kısa süre sonra Türkiye'nin Irak sefaretinden aldığı bir tebliğe dayanılarak yabancı gazetelerin verdiği katliam haberlerinin kesinlikle doğru olmadığı ifade edilmiştir. Buna göre Irak kuvvetleri ile asiler arasında meydana gelen çatışmalar sırasında kadın, çocuk ve ihtiyarlara yönelik herhangi bir girişim söz konusu değildir. Tebliğde geçtiğine göre Nasturilerin önemli bir kısmı Irak hükûmetinin yanında yer almıştır. Hatta isyanın bastırılmasında onların da önemli destekleri söz konusudur. Tenkil harekâtı sırasında bir kısım gasp ve yağma hadiseleri söz konusu olsa da bunlar çok ciddi boyutta olmayıp Irak hükûmetince telafisi yönünde girişimlere başlanmıştır.⁴⁹ Ancak Stafford'un verdiği bilgiler durumun tam olarak böyle olmadığını ortaya koymaktadır. Zira o, Irak ordusunun başta Simele olmak üzere diğer bir kısım Nasturi yerleşim alanında Nasturilerin ellerindeki silahların toplandıktan sonra katliama girişildiği iddiasındadır. Ayrıca Kürtlerin katil hadiselerine karışmadıklarını, ancak yağmacılıkta bulduklarını ifade etmiştir. Türk basını ile uyuşan tek bilgi ise kadın ve çocuklara dokunulmadığı gerçeğidir.⁵⁰

1933 Irak Nasturi olayları sırasında hayatlarını kaybedenlerin sayısı konusunda çeşitli rakamlar verilmektedir. Bu rakamlar 600 ile 3000 arasında değişmektedir. Ancak her halükârda 1000'i geçen rakamların abartı olduğu kuvvetle muhtemeldir. Türk basınının verdiği rakam daha

⁴⁶ “Asuriler Meselesi”, *Cumhuriyet*, 16 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2.

⁴⁷ “İngiliz Menbalarına Göre Asurî Katliamı!”, *Milliyet*, 1 Eylül 1933, s. 2; “Asûriler Meselesi”, *Cumhuriyeti*, 9 Eylül 1933, s. 2.

⁴⁸ “Asuri Meselesi Alevlendi, İngiliz Sefiri Bekleniyor!”, *Milliyet*, 23 Ağustos 1933, s. 1, 5

⁴⁹ “İraktaki İsyân Bastırıldı”, *Milliyet*, 24 Ağustos 1933, s. 1, 5. Irak idaresinin katliam nitelemelerini kabul etmediği hakkında ayrıca bk. “Asurî İsyânı”, *Milliyet*, 28 Ağustos 1933, s. 1.

⁵⁰ Katliam hadiseleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Stafford, *age.*, s. 133-150; Russell A. Hopkins, *The Simele Massacre as a Cause Of Iraqi Nationalism: How an Ssyrian Genocide Created Iraqi Martial Nationalism*, In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Master of Arts August, 2016; Husry, “The Assyrian Affair of 1933 (II)”, s. 346.

önce de ifade edildiği üzere 700'dür.⁵¹ Yaşanan kayıpların bir kısmı çatışmalar esnasında gerçekleşmiştir ve bu sırada Irak ordusunun da kayıpları söz konusudur.⁵² Burada ifade edilmesi gereken bir diğer husus ise Nasturilere yönelik gerçekleştirilen operasyondan dönen askerlerin bir kahraman gibi karşılandıklarıdır.⁵³ Ayrıca yabancı basına yansıdığına göre Nasturilere yönelik operasyona katılan asker, Irak Savunma Bakanlığınca terfi ettirilmek suretiyle ödüllendirilmişlerdir.⁵⁴

4. Patrik Mar Şemun İsai'nin Kıbrıs'a Sürgün Edilmesi

Nasturi Patriği Mar Şemun İsai'nin 1933 senesi olaylarının arifesinde Bağdat'a çağrıldığı ve Irak hükümetinin talep ettiği şekilde hareket etmediğinden tutuklandığı daha önce ifade edilmiştir. Patrik, Nasturi grupların Irak'ın kuzeyindeki propaganda faaliyetleri, Suriye'ye geçmeleri, ardından Irak'a geri dönmeleri ve sonrasında yaşananlar sırasında Bağdat'ta gözetim altında tutulmuştur. Irak hükümeti, 1933 senesi Nasturi olaylarının baş aktörü olarak kendisini sorumlu tutmuştur. Bu ortam içerisinde İsai, Irak Nazırlar Meclisinin aldığı kararla Ağustos ayının 18'ini 19'una bağlayan gece Irak'tan çıkartılmıştır. Ailesiyle birlikte bir İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri uçağına bindirilen İsai ve ailesi (babası, erkek kardeşi ve iki hizmetkar) ilk olarak o sırada Filistin içerisinde bulunan Hayfa'ya, oradan da Kıbrıs'a gönderilmiştir.⁵⁵ Patrik'in Kıbrıs'ta ikamete tabi tutulduğu yer günümüzde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin başkenti olan Lefkoşe'dir (Nicosia).⁵⁶ Ancak İsai'nin Kıbrıs'taki günleri uzun sürmemiştir. Zira onun 1933 senesi Nasturi olayları hakkında Milletler Cemiyetine ilettiği şikâyeti ile ilgili olarak 28 Eylül'de Cenevre'ye gittiği Türk basınına yansımıştır.⁵⁷ Olaylara sebebiyet veren Patrik'in cezalandırılmayıp Irak dışına çıkarılarak Kıbrıs'a gönderilmesinde İngilizlerin rolünün olduğu anlaşılmaktadır. Türk basınına göre İngiltere'nin bu yönde hareket etmesinin sebeplerinden biri o sırada Irak'taki İngiliz Tayyare Karargahının Nasturi birliklerince korunuyor olmasıdır.⁵⁸

5. 1933 Olaylarının Türk ve Dünya Kamuoyundaki Yansımaları

⁵¹ "Asurî İsyanı", *Milliyet*, 28 Ağustos 1933, s. 5; "Asuri Meselesi Alevlendi, İngiliz Sefiri Bekleniyor!", *Milliyet*, 23 Ağustos 1933, s. 1, 5; "Asuri Meselesi Alevlendi, İngiliz Sefiri Bekleniyor!", *Milliyet*, 23 Ağustos 1933, s. 1, 5; "800 Assyrians Massacred", *Western Morning News*, 22 August 1933, s. 5; "Truth About the Assyrian Massacre at Least 700 Killed", *Daily News*, 28 August 1933, p. 2; Stanford, *age.*, 133-150; Husry, "The Assyrian Affair of 1933 (II)", s. 353-354.

⁵² "Asuri Meselesi Alevlendi, İngiliz Sefiri Bekleniyor!", *Milliyet*, 23 Ağustos 1933, s. 1, 5.

⁵³ "İngiliz Menbalarına Göre Asurî Katliamı!", *Milliyet*, 1 Eylül 1933, s. 2; "Asûriler Meselesi", *Cumhuriyeti*, 9 Eylül 1933, s. 2. Simele köyü için bk. "Asûriler Meselesi", *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1933, s. 2.

⁵⁴ "Promotion After Massacre", *Daily Herald*, 29 August 1933, p. 9.

⁵⁵ Iraktaki İsyân: Asuri Patriği Hudut Haricine Çıkarıldı", *Cumhuriyet*, 19 Ağustos 1933, s. 3; "Asurî Patrihi Iraktan Tardedildi", *Milliyet*, 19 Ağustos 1933, s. 2; "Asurî Meselesi Alevlendi", *Milliyet*, 23 Ağustos 1933, s. 5; Ahmet Şükrü, "Irak, Asuriler ve Milletler Cemiyeti", *Milliyet*, 29 Ağustos 1933, s. 1; "Patriarch of Assyrians in Iraq Deported", *Chicago Daily Tribün*, 19 Aug 1933, p. 4; "Deported Patriarch in Cyprus", *Lincolnshire Echo*, 21 August 1933, p. 6; Genç patrik üzerinde etkili bir şahsiyet olan yakın dönem Nasturi tarihinin önemli şahsiyetlerinden teyzesi Surma Hanım ise aynı ayın 29'unda Kıbrıs'ta ona mülaki olmuştur. Bk. Husry, "The Assyrian Affair of 1933 (II)", s. 355.

⁵⁶ "Asurî İsyanı", *Milliyet*, 28 Ağustos 1933, s. 5.

⁵⁷ "Asurî Patriği Cenevreye Gitti", *Milliyet*, 29 Eylül 1933, s. 2.

⁵⁸ "Bu Nasıl Dostluk: Fransa Asurileri Bizim Hududumuza mı Yerleştiriyor?", *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1933, s. 1,3;

Türk basını ve 1933 senesi Irak sefaret raporuna yansıdığına göre bahsi geçen senenin Ağustos'unda meydana gelen isyan hareketinin bastırılması Irak hükümetini büyük bir gaileden kurtarmıştır. Ancak bu hadiseler Avrupa'da büyük gürültü koparmıştır.⁵⁹ Nasturilere yönelik harekât sırasında ölenlerin sayılarını abartarak sunan Avrupa basını, gerçekleşen hadiseleri büyük bir katliam olarak sayfalarına taşımıştır.⁶⁰ 1933 senesi olaylarının İngiltere'de de yansımaları söz konusudur.⁶¹ Burada hadiselerle dinî yönden yaklaşan gruplar da bulunmaktadır. Anglikan Kilisesi ruhani lideri İngiliz parlamentosunda Nasturilerin I. Dünya Harbi sırasında İngilizlerin yanında yer aldıklarını ve sonraki süreçte İngilizlerin çıkarları için hareket ettiklerini dile getirerek bu halkın güvence altına alınmasının İngiltere için sadece bir tercih değil aynı zamanda bir zaruret olduğunu ifade etmiştir. Bu ortam içerisinde dönemin İngiliz idaresi üstüne düşen görevi yapacağını vurgulayarak hassasiyetini ortaya koymuştur.⁶² Bu olayların ardından gündeme gelen bir diğer husus bir kısım yabancı basın yayın kuruluşları tarafından tekrar ortaya atılan Hakkari'nin Nasturilere verilmesi gerektiğine dair fikirlerdir.⁶³ Nasturilerin Hristiyan olmaları ve I. Dünya Harbi sırasında Osmanlı Devleti'ne karşı İtilaf blokunun yanında yer almaları Avrupa'daki Nasturi refleksinin en temel sebebidir.⁶⁴

Nasturilerin sınırı geçerek Suriye'ye girmesi, Irak idaresi ile Suriye'de mandater bulunan Fransa arasında krize yol açmıştır. Irak idaresi, Fransız kuvvetlerinden Suriye tarafına geçen isyancı Nasturilerin silahlarına el konulmasını talep etmiştir. Ancak basına yansıdığına göre Fransız birlikleri bu konuda yavaş hareket etmişlerdir.⁶⁵ Kabul gören görüş ise Fransızların Nasturilerin Suriye'ye girişleri esnasında silahlarını aldıkları, ancak kısa bir süre sonra Irak'a geri dönmeleri esnasında onlara silahlarını iade ettikleridir.⁶⁶ Bu durum karşısında Irak idaresi,⁶⁷ asilerin Suriye hududunu geçmelerine müsaade edilmesi, orada bir müddet kalmalarına göz yumulması ve sonrasında silahlı olarak Irak'a geri dönmelerine müsaade edilmesi konularında Fransa'yı Milletler Cemiyetine şikâyet etmiştir. Ancak ilerleyen süreçte bu başvurudan herhangi bir sonuç alınmadığı görülecektir. Nasturilerin de Irak hükümetini Milletler Cemiyetine şikâyetleri söz konusudur. Şikâyet sahibi Patrik Mar Şemun İsaî'nin bizzat kendisidir. İddiası Irak'taki Nasturilerin katliama maruz bırakıldığıdır.⁶⁸ Ona göre Ağustos ayında gerçekleşen olaylar sırasında sadece Semele köyünde 325 kadın ve çocuk katledilmiştir. Patrik ayrıca diğer

⁵⁹ BCA., 30.10.0.0/259.742.10, s. 25; "Asuriler Meselesi", *Cumhuriyet*, 16 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2. "The Mosul Massacres", *Clitheroe Advertiser and Times*, 13 October 1933, p. 11; "Iraq Government Charged With Massacres", *Western Daily Press*, 22 August 1933, p. 10.

⁶⁰ Bu hususta Avrupa basınına yansıyan pek çok haber bulunmaktadır. Birkaçı için bk. "Massacre of the Assyrians", *Leeds Mercury*, 29 November 1933, p. 3; "The Mosul Massacres", *Clitheroe Advertiser and Times*, 13 October 1933, p. 11; "Slaughter in Villages", *Leeds Mercury*, 19 August 1933, p. 7; "Asuri Meselesi Alevlendi, İngiliz Sefiri Bekleniyor!", *Milliyet*, 23 Ağustos 1933, s. 1, 5

⁶¹ BCA., 30.10.0.0/259.742.10, s. 25; "Asuriler Meselesi", *Cumhuriyet*, 16 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2; "Iraq Massacre Britain Takes Action", *Daily News*, 18 August 1933, p. 2.

⁶² "Asuriler Meselesi", *Cumhuriyet*, 16 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2.

⁶³ "Iraktaki İsyân Bastırıldı", *Milliyet*, 24 Ağustos 1933, s. 5.

⁶⁴ *Milliyet*, 25 Ağustos 1933, s. 4.

⁶⁵ "Asuriler ve Irak", *Milliyet*, 15 Ağustos 1933, s. 1.

⁶⁶ "Iraktaki Harp: Kanlı Çarpışmalar Devam Ediyor", *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1933, s. 1, 3; "Irak ve Komşuları", *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1933, s. 2.

⁶⁷ "Asuriler ve Irak", *Milliyet*, 15 Ağustos 1933, s. 1.

⁶⁸ Bu hadisede mevcut ikili anlaşmalara göre Irak tarafı haklıdır. Zira evvelce akdedilen komşuluk anlaşmasına göre o sırada Suriye'de mandater bulunan Fransızlar isyancı Nasturilerin Suriye'ye geçmelerine müsaade etmemelidir. Diğer bir sorun ise Nasturilerin silahlarının iade edilmesidir. Antlaşmaya göre Fransızlar Asurilerin silahlarını derhal almalıdır. Bk. Ahmet şükrü, "Irak, Asuriler ve Milletler Cemiyeti", *Milliyet*, 29 Ağustos 1933, s. 1.

bazı mahallerde daha 500'den fazla Nasturinin öldürüldüğünü iddia etmiştir.⁶⁹ Milletler Cemiyeti reisi usulen bahsi geçen başvurunun incelenmesi amacıyla üç üyeden oluşan bir komisyon kurulmasını sağlamıştır. Bu komite Meksika, Norveç ve İzlanda temsilcilerinden oluşmuştur.⁷⁰ Bahsi geçen konunun 22 Eylül 1933 günü gündeme geleceği basına yansımıştır.⁷¹ Ancak görüşme yılın sonlarına kalmıştır. Milletler Cemiyeti 1933 Aralık ayı ortalarında M. Lopez Obiva'nın başkanlığında Nasturi meselesini görüşmek üzere toplanmıştır.⁷² Yaşananlar karşısında ayrıca Milletler Cemiyetince Nasturilerin artık Irak coğrafyasında hayatlarını devam ettiremeyeceği fikri ortaya atılmıştır. Bu durum karşısında Nasturiler için toplu hâlde yerleşebilecekleri bir memleket arayışı içerisine girilmiştir. Bu amaçla Irak dışında iskân mahalleri tespiti için çalışmalara başlanmıştır.⁷³ Türk basınına yansıdığına göre iskân için ön plana çıkan alanlardan biri Brezilya'nın da içerisinde yer aldığı Güney Amerika kıtasıdır.⁷⁴

1933 senesi Nasturi olaylarının Irak içerisinde demografik hareketliliğin yaşanmasına neden olduğunu da burada özellikle belirtmek gerekir. Bu hadiselerden sonra köylerde yaşayan ve bu alanlarda kendilerini güvende hissetmeyen bir kısım Nasturi yerlerini terk ederek Musul'un kent merkezine göç etmiştir. Böylece Nasturilerin yaşadığı bazı yerleşim alanları metruk hale gelmiştir.⁷⁵

Ağustos 1933 Irak Nasturi olayları sırasında Türk basınına yansıyan bir diğer husus Irak ordusunun önünden kaçan asi grupların Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına tecavüz ettikleridir. 11 Ağustos tarihli *Milliyet*'in haberine yansıdığına göre ilk olarak 200 kişilik bir grup Zaho yolu üzerinden Türk sınırını geçmeye teşebbüs etmiştir. Ancak bunlar sınır karakollarından gerçekleşen mukavemet üzerine 30 kayıp vererek geri çekilmek durumunda kalmışlardır. Gazeteye göre isyancı Nasturilerin bu husustaki bir diğer girişimleri 28 Ağustos'tadır. Bu sefer 100 kişilik bir grubun sınırı geçme teşebbüsleri söz konusudur. Ancak bu defa da 20 kayıp vererek geri dönmek durumunda kaldıkları gazete sayfalarına yansımıştır.⁷⁶ Fakat bu bilgiler 29 ve 30 Ağustos tarihlerinde yayımlanan *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetesi haberleri ile yalanlanmıştır. Burada yer aldığına göre bu yönde bir haber çıkmasındaki temel etken isyankâr Nasturilerin Cizre kazası civarında Suriye-Irak ve Türkiye sınırlarının birleştiği alandan Suriye'ye geçmiş olmalarından ileri gelmektedir.⁷⁷ Ayrıca bu sırada yaşanan olaylar karşısında dolaylı olarak da olsa Suriye üzerindeki Fransız manda idaresinin devamı yönündeki fikirlerin ortaya atıldığını ifade etmek gerekir. Bu durum Suriye'deki kontrolünü kaybetmek istemeyen Fransa'nın elini güçlendirmiştir.⁷⁸

⁶⁹ "Asurî İsyanı", *Milliyet*, 28 Ağustos 1933, s. 5.

⁷⁰ "Asurîler Meselesi Cemiyeti Akvamda", *Milliyet*, 31 Ağustos 1933, s. 2.

⁷¹ "Asuri Meselesi", *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1933, s. 2.

⁷² "İskân Edilecek Asuriler", *Milliyet*, 12 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2.

⁷³ "Asuriler Meselesi", *Cumhuriyet*, 16 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2; "New Lands for Assyrians", *Daily Herald*, 18 October 1933, p. 9.

⁷⁴ BCA., 30.10.0.0/259.742.10, s. 26-27; "Irak Asurileri", *Milliyet*, 24 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2; "Assyrians May Go to Brazil League Decision Expected To-Day", *Yorkshire Post and Leeds Intelligencer*, 2 December 1933, p. 12.

⁷⁵ "Asuriler Meselesi", *Cumhuriyet*, 16 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2.

⁷⁶ "Asurî İsyanı", *Milliyet*, 28 Ağustos 1933, s. 5.

⁷⁷ "Asiler Hududumuza Tecavüz Etmediler", *Cumhuriyet*, 29 Ağustos 1933, s. 1; "Cenupta Hududumuza Tecavüz Yapıldı mı?" *Milliyet*, 29 Ağustos 1933, s. 1; "Asuriler Hududumuzu Geçmediler", *Milliyet*, 30 Ağustos 1933, s. 2.

⁷⁸ "Asuriler Meselesi", *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1933, s. 2.

Sonuç

I. Dünya Savaşı birçok etnik ve dinî grup üzerinde dramatik etkiler oluşturmuştur. Hakkâri Nasturileri de bunlardan biridir. Nasturiler, savaşın patlak vermesinin ardından bir süre çekimser kalsalar da 1915 senesi Nisan'ında bağımsızlık hayallerine kapılarak Osmanlı Devleti'ne karşı Rusya'nın safında yer almışlardır. Akabinde Hakkâri ve civar mahallerdeki Müslümanlara karşı katliamlara girişmişlerdir. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti'nin başlattığı tenkil harekâtı sırasında Rusya'dan bekledikleri desteği göremeyen Nasturiler, uzun yıllar otoriteden uzak bir şekilde yaşadıkları Hakkâri'yi terk ederek İran'a kaçmak durumunda kalmışlar ve burada Urmiye ve Salmas şehirlerine yerleşmişlerdir. Bu defa da Rusya'dan aldıkları destekle sözkonusu coğrafyalardaki Müslümanlara baskı uygulamaya başlayan Nasturiler, Rusya'da Bolşevik İhtilali'nin patlak vermesinin (25 Ekim 1917) ardından bir süre daha onlardan kalan silahlarla bu tavırlarını devam ettirmişlerdir. Ancak bu durum çok uzun sürmeyecektir. Rusya'nın savaştan çekilmesinin ardından İngilizlerin güdümüne giren Nasturiler, Osmanlı Devleti'nin 1918 senesi ortalarında Urmiye ve Salmas'a gerçekleştirdiği askerî harekât sonrasında bahsi geçen alanları da terk etmek durumunda kalmışlardır. İngilizlerin verdiği hava desteği ile ilk olarak Hamedan'a ulaşan Nasturiler, ardından İngiliz manda idaresi altında bulunan Irak'a sevk edilmişler ve Bağdat yakınlarında bulunan Bakuba Mülteci Kampına yerleştirilmişlerdir. Nasturiler devam eden süreçte kadim yurtları olan Hakkâri'ye dönmek gayesi ile gerek askerî sahada gerekse diplomasi alanında çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Ancak bunda başarı sağlayamamışlardır.

1932 senesine gelindiğinde Irak'taki İngiliz manda idaresinin son bulması Nasturiler üzerinde şok etkisi yapmıştır. İngilizlerin verdikleri bağımsızlık sözlerini tutmadan bu kararı alması Nasturilerin tepkilerine yol açmıştır. Muhtar bir Nasturi yurdu kurma hayallerinin yanında kendilerini her anlamda üstün gördükleri Arapların idaresine girmek istemeyen Nasturiler, 1932 senesinden itibaren yeni durum karşısındaki memnuniyetsizliklerini açık bir şekilde ortaya koymuşlardır. Irak idaresinin Nasturileri dağınık bir şekilde yerleştirme ve silahlarına el koyma politikası Patrik Mar Şemun İsa'i'ye yakın Nasturi grupların silahlı propaganda faaliyetlerinin artmasına neden olmuştur. Bu ortam içerisinde Musul'da Nasturi ileri gelenleri ile hükümet yetkilileri arasında 10 Temmuz 1933 tarihinde başlayan bir dizi görüşme gerçekleştirilmiştir. Ancak bu toplantıda alınan kararlara uymayan ve Suriye tarafına geçen Patrik İsa'i'ye bağlı Yaku önderliğindeki Nasturiler, 1933 senesinde meydana gelen krizin yaşanmasına neden olmuştur. Bahsi geçen grubun Suriye tarafına geçmesi, ardından burada tutunamayarak kısa süre içerisinde geri dönme çabaları yaşanacak olayların fitilini ateşlemiştir. Irak sınır birliklerinin geri dönenlerden silahlarını istemesi üzerine Nasturi grupların silaha sarılması Irak idaresinin onlara karşı tavrının radikal bir şekilde değişmesine neden olmuştur. Yaşananların ardından Irak'ın kuzeyindeki Nasturilere karşı askerî hareket başlatan Irak hükümeti çeşitli mahallerde katliama varan hadiselerle sebebiyet vermiştir. Bundan sonra Mar Şemun İsa'i önderliğindeki Nasturiler Milletler Cemiyetine başvuracak ve yurt taleplerini yineleyeceklerdir. Bu süreçte Irak'ta artık tutunamayacakları anlaşılan Nasturiler için alternatif yurt arayışları içerisine girilmiştir. Brezilya bu süreçte öne çıkan alanlardan biridir. Ancak bu girişim başarıya ulaşamayacak ve Nasturiler, Irak sınırları içerisinde hükümetin politikası doğrultusunda dağınık bir şekilde iskâna tabi tutulacaklardır.

1933 senesi Nasturi hadiselerine sebebiyet veren en büyük etken Patrik Mar Şemun İsa'i'nin uzlaşmaz tavrıdır. Olayların gerçekleştiği sırada henüz 20'li yaşlarda bulunan patriğin tecrübesizliği ve inatçılığı kendisini takip edenleri bir bilinmeze itmiştir. Nasturilerin 1918'den 1932 senesine kadar Irak'ta İngiliz şemsiyesi altında edindikleri kibir ve şımarıklıklar da bu olayların yaşanmasındaki bir diğer etkidir. Ele alınan olaylar sırasında bağımsız bir devlet refleksi ile hareket eden ve ilk etapta uzlaşmacı tavır sergileyen Irak idaresi haklı olsa da sonraki süreçte Nasturilere karşı alınan tedbirlerin oldukça sert olduğu ve bir kısım masumun da bu olaylar sırasında zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Zikredilen olaylar neticesinde 1918 senesinden itibaren Nasturilerin hayallerini kurdukları muhtar Nasturi yurdu ümitleri tamamen rafa kalkacaktır.

Kaynakça**A. Arşiv Kaynakları**

BCA: Bağdat Elçiliğimizin Senelik Raporu, 30.10.0.0/259.742.10, 1933.

B. Araştırma ve İnceleme Eserler

- “800 Assyrians Massacred”, *Western Morning News*, 22 August 1933, s. 5.
- “Asi Asuriler: Irakta Dağlara Çekilip Sığındılar”, *Milliyet*, 12 Ağustos 1933, s. 2.
- “Asiler Dehalet Etti: Iraktaki Son Asurî İsyânının Mahiyeti Nedir?”, *Milliyet*, 13 Ağustos 1933, s. 2.
- “Iraq Massacre Britain Takes Action”, *Daily News*, 18 August 1933, p. 2.
- “Assyrians May Go to Brazil League Decision Expected To-Day”, *Yorkshire Post and Leeds Intelligencer*, 2 December 1933, p. 12.
- “Asiler Hududumuza Tecavüz Etmediler”, *Cumhuriyet*, 29 Ağustos 1933, s. 1.
- “The Mosul Massacres”, *Clitheroe Advertiser and Times*, 13 October 1933, p. 11.
- “Asurî İsyânı”, *Milliyet*, 28 Ağustos 1933, s. 1, 5.
- “Iraq Government Charged With Massacres”, *Western Daily Press*, 22 August 1933, p. 10.
- “Promotion After Massacre”, *Daily Herald*, 29 August 1933, p. 9.
- “Asuri Meselesi Alevlendi, İngiliz Sefiri Bekleniyor!”, *Milliyet*, 23 Ağustos 1933, s. 1, 5.
- “Asuri Meselesi Alevlendi”, *Milliyet*, 23 Ağustos 1933, s. 5.
- “Asuri Meselesi”, *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1933, s. 2.
- “Asurî Patriği Cenevreye Gitti”, *Milliyet*, 29 Eylül 1933, s. 2.
- “Asurî Patrihi İraktan Tardedildi”, *Milliyet*, 19 Ağustos 1933, s. 2.
- “Asuriler Hududumuzu Geçmediler”, *Milliyet*, 30 Ağustos 1933, s. 2.
- “Asurîler Meselesi Cemiyeti Akvamda”, *Milliyet*, 31 Ağustos 1933, s. 2.
- “Asuriler Meselesi”, *Cumhuriyet*, 16 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2.
- “Asûriler Meselesi”, *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1933, s. 2.
- “Asuriler ve Irak”, *Milliyet*, 15 Ağustos 1933, 1.
- “Asuriler ve Irak”, *Milliyet*, 15 Ağustos 1933, s. 1.
- “Bu Nasıl Dostluk: Fransa Asurileri Bizim Hududumuza mı Yerleştiriyor?”, *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1933, s. 1, 3.
- “Cenupta Hududumuza Tecavüz Yapıldı mı?” *Milliyet*, 29 Ağustos 1933, s. 1.
- “Deported Patriarch in Cyprus”, *Lincolnshire Echo*, 21 August 1933, p. 6.
- “Irak Asurileri”, *Milliyet*, 24 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2.
- “Irak ve Komşuları”, *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1933, s. 2.

- “Iraktaki Harp: Kanlı Çarpışmalar Devam Ediyor”, *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1933, s. 1, 3.
- “Iraktaki İsyân Bastırıldı”, *Milliyet*, 24 Ağustos 1933, s. 1, 5.
- “Iraktaki İsyân: Asuri Patriği Hudut Haricine Çıkarıldı”, *Cumhuriyet*, 19 Ağustos 1933, s. 3.
- “Iraktaki İsyân: Asurilerin Bir Kısımı Suriyeye İltica Etti”, *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1933, s. 3.
- “İngiliz Menbalarına Göre Asurî Katliamı!”, *Milliyet*, 1 Eylül 1933, s. 2.
- “İşkân Edilecek Asuriler”, *Milliyet*, 12 Kanunuevvel (Aralık) 1933, s. 2.
- “Massacre of the Assyrians”, *Leeds Mercury*, 29 November 1933, p. 3.
- “New Lands for Assyrians”, *Daily Herald*, 18 October 1933, p. 9.
- “Patriarch of Assyrians in Iraq Deported”, *Chicago Daily Tribün*, 19 Aug 1933, p. 4.
- “Slaughter in Villages”, *Leeds Mercury*, 19 August 1933, p. 7.
- “The Mosul Massacres”, *Clitheroe Advertiser and Times*, 13 October 1933, p. 11.
- “Truth About the Assyrian Massacre at Least 700 Killed”, *Daily News*, 28 August 1933, p. 2.
- Ahmet Şükrü, “Irak, Asuriler ve Milletler Cemiyeti”, *Milliyet*, 29 Ağustos 1933, s. 1.
- Anzerlioğlu, Yonca. *Nasturiler*. Ankara: Tamga Yayıncılık, 2000.
- Bedar, Paul - Yıldız, Hasan. *Kürdistan'da İngiliz Kampanyası ve O Gece Asur Yıkıldı*. İstanbul: Doz Yayınları, 2014.
- Caner Aydeyer, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Bir İngiliz Politikası Olarak Asuriler* (Hatay: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 64.
- Cumhuriyet*. “Iraktaki Harp” (11 Ağustos 1933), 1.
- Diñçel, Yusuf. *Nasturiler Misyonerler-İhanetler-İsyanlar*. Ankara: Altınordu Yayınları, 2021.
- Faik Bulut, *Dar Üçgende Üç İsyân Kürdistan'da Etnik Çatışmalar* (İstanbul: Belge Yayınları, 1992).
- Husry, Khaldun S. “The Assyrian Affair of 1933 -I-“. *International Journal of Middle East Studies* 5/2 (3 Apr-Jun 1974), s. 161-176.
- Husry, Khaldun S. “The Assyrian Affair of 1933 (II)”, *International Journal of Middle East Studies*, 5/3 (3 Jun 1974), s. 344-360.
- K. P Matfiyef, *Asurlar ve Modern Çağda Asur Sorunu* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1996).
- Martin van Bruineissen, *Kürdistan Üzerine Yazılar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019).
- Milliyet*, 25 Ağustos 1933, s. 4.
- Özdemir, Bülent. *Süryanilerin Dünü Bugünü 1. Dünya Savaşında Süryaniler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2009.
- Russell A. Hopkins, *The Simele Massacre as a Cause Of Iraqi Nationalism: How an Ssyrian Genocide Created Iraqi Martial Nationalism, In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Master of Arts August, 2016.*

Stafford, R. S., *The Tragedy of the Assyrians*, Published 1935 A.D.
<http://www.aina.org/books/tota.pdf>, (E. T. 23 Mart 2023)

Stefan Andersson, *Asurlar* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1992), 16.

Surma Hanım. *Ninova'nın Yakarışı Doğu Asur Kilise Gelenekleri ve Patrik Mar Şemun'un Katli*.
İstanbul: Avesta Yayınları, 1996.

Yohannan, Abraham. *Mezopotamya'nın Kayıp Halkı Nasturiler*. çev. Meltem Deniz. ed. Cemal
Yılmaz. Ankara: Beybun Yayınları, 2006.

Yonan, Gabriele. *Asur Soykırımı Unutulan Bir Holocaust*, çev. Erol Sever. İstanbul: Pencere
Yayınları, 1999.

D. İnternet Erişim Adresleri

https://military-history.fandom.com/wiki/Simele_massacre, (E. T. 23.03.2023)

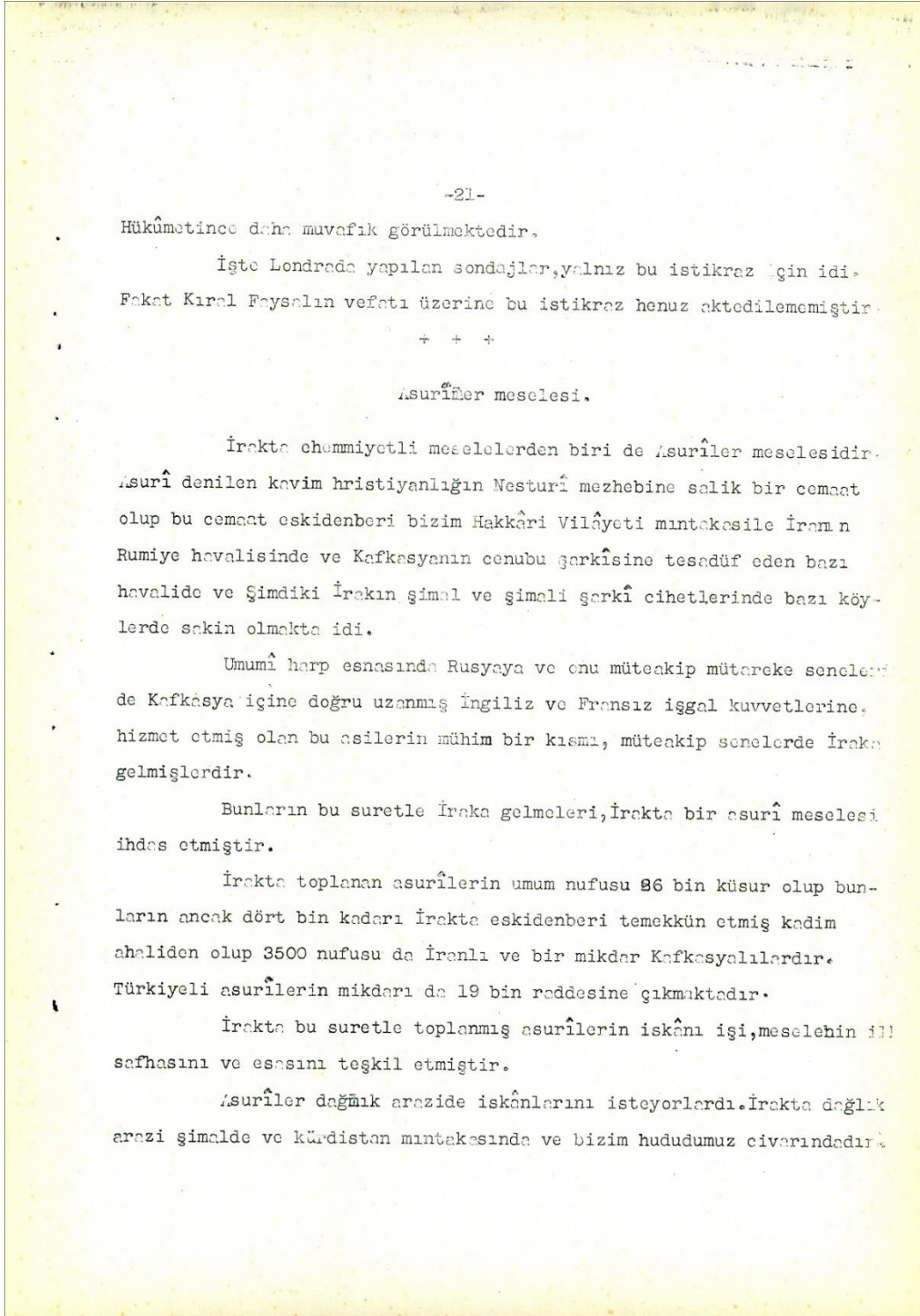

**HISTORY
STUDIES**
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

577

15 / 3

Ekler:

Kaynak: BCA., 30.10.0.0/259.742.10.

Kaynak: *Vakit*, 20 Ağustos 1933, s. 2.

**HISTORY
STUDIES**
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

579

15 / 3

Iraktaki isyan devam ediyor

Asurî asîleri hududu- muza geçmek istediler

Bir defasında 30, bir defasında 25 mak-
tül vererek çekilmiye mecbur oldular

Asurilerin geçmek istedikleri
hududumuz

BAGDAT, 25 (Hususî) — Hü-
kûmet tayyareler vasıtasile attığı
beyannamelerde asilere 60 saat
içinde teslim olmalarını ve aksi
takkirdede daha şiddetli tedbirler a-
lacağını bildirmiştir.

Şimdiye kadar silâhları ile hü-
kûmete teslim olanların sayısı 400
adedi geçmiştir. Fakat bu asiler -
den 200 kişilik bir grup Zaho yo-
lundan Türk hududunu geçmek is-
temişler ve Türk İndûl karakolları-
rından şiddetle mukabeleye ve mit
ralyöz ateşine maruz kalmışlar 30
maktül verip kaçmışlardır.

11 ağustosta Türkiye hududuna
geçen 100 Asurî asisi silâh teslim
etmeyip mukavemet ettiklerinden
Türkiye askerleriyle vuku bula mü
sademede Asurilerden 25 maktül
düşmüştür.

Irak ve katliâm

BAGDAT, 25 — Irak hükûmeti
Asurilerin katliâm edilmediklerini
ispat için uğraşmaktadır. Irak hü-
kûmeti Asuriler aleyhinde hiç bir
hareket vuku bulmadığını beyan
ederek "şeref ve vazife icabatına
göre hareket ederek muzaffer olan

Cenup hududumuzdaki kabilelere
ait bir manzara

şanlı Irak askerlerini,, karşılama-
ğa hazırlanmaktadır.

Musul vilâyetinde henüz ger-
ginlik vardır. Fakat vaziyet gün-
den güne düzeliyor..

Asurî patrikinin iddiası

Nikosya, (Kıbrıs) 21 — Asu-
riler patriği Marişmon Irak hükû-
meti aleyhinde şiddetli ithamlar -
da bulunarak Semel de (325) ka-
dın çocuğun, diğer yerlerde 500
den fazla Asurinin katliâm edildi-
ğini iddia etmiş ve Irak ordusunun
bundan mes'ul olduğunu ileri sür-
müştür.

Kaynak: *Vakit*, 27 Ağustos 1933, s. 1.

HISTORY
STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

580

15 / 3

Asurî meselesi alevlendi, İngiliz sefiri bekleniyor!

İngilterenin Irak Hükûmeti nezdinde tazyikte bulunacağı tahmin ediliyor

Fransızlar Suriyedeki Asurîleri hudutlarımız civarına mı yerleştirecekler?

İraktaki Asurî isyanı Irak efkârı umumiyesini olduğu kadar dünyayı da meşgul etmeğe başladı. Bağdattan gelen haberlere göre, son müsademelerde öldürülen Asurîlerin mikdarı bine yaklaşmıştır. Bunların kısmı âzâmı Asurî olmakla beraber içlerinde Kürt aşiretlerine mensup olanları da vardır. Avrupa gazeteslerinden bazıları bunu bir katliam gibi göstermektedir. Hattâ Bağdat'taki İngiliz maslahatgüzarı Avrupadan tayyare ile gelen kral Faysal nezdinde teşebbüste bile bulunmuştur. Fakat son haberlerden anlaşılacağına göre bir katliâm değil, hakikî

bir muharebe neticesinde asiler bu kadar telefât vermişlerdir. Diğer taraftan Irak kıtaatının da verdiği telefât

hayli mühimdir. Times'in Bağdattaki muhabiri Irak Başvekili ile yaptığı bir (Devamı 5 inci sahifede)

HISTORY
STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

581

15 / 3

Kaynak: *Milliyet*, 23 Ağustos 1933, s. 1.

Asi Asuriler

Irakta dağlara çekilip sığındılar

BAGDAT, 11. A. A. — Irak hududunu bir müddet evvel aşmış geçen hıristiyan Asuriler dağılmışlardır. Irak ordusu buralarda ken dilerini arayıp takip etmektedir.

Asurilerin çekildikleri yerlere Irak hükümeti tarafından yeniden takviye kıtaatı gönderilmiştir. Fakat ehemmiyetli her hangi bir yeni çarpışma olduğuna dair hiçbir haber gelmemiştir.

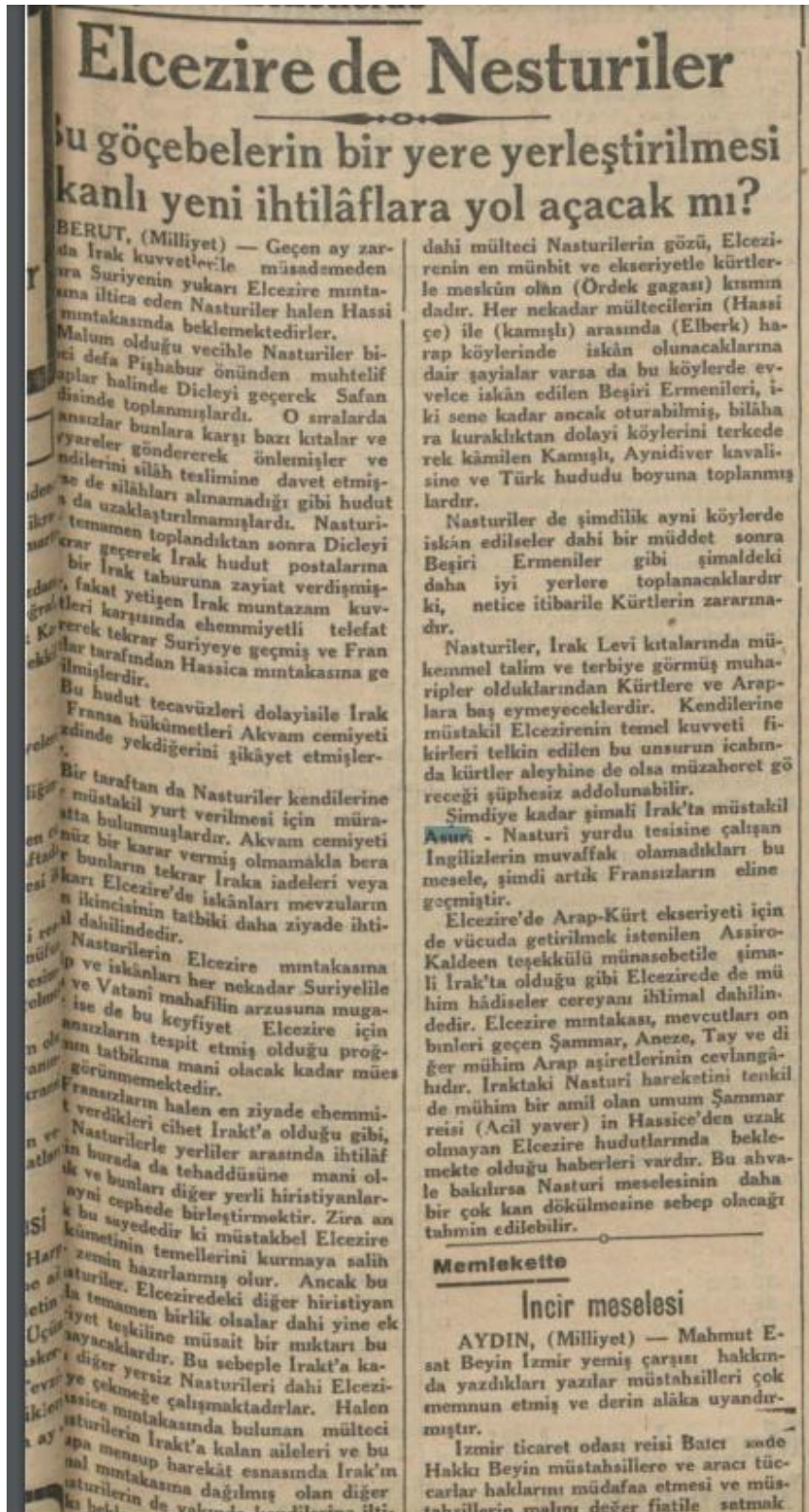
PARIS, 11. A. A. — Saint Brice, Le Journal gazetesinde yazdığı bir makalede Irakta ikamet eden 20,000 kişilik bir ekalliyete mensup bin kadar hıristiyan Asurinin Suriyeye geçtiklerini ve müteakiben tekrar Iraka geçerek Iraklıları mühim bir surette bezimete uğrat tıklarını ve Irakın, Fransayı hücu ma ait hazırlıkların Suriyede tes hil etmiş olmakla itham ederek Cenevrede şikâyetle bulunduğunu yazıyor ve diyor ki :

—Fransa kendini müdafaa için delilden mahrum olmayacaktır. Zira, bu Asuriler 1927 de aktedi len hudut mukavelesinde silâhtan tecridi derpiş edilen aşiret ve eşki ya meyana girmemektedir. Bundan başka İngilizler hadise çıkar mamak için bunların silâha müracaat edilerek koğulmamasını istemekle iktifa etmişlerdir.

Irak ise, Fransız rejimini bil memeksizlikten gelerek hiçbir şey söylememiştir. Eğer bu kendisine hoşnutsuzluk davet ediyorsa bundan bizzat kendisini muahaze etmelidir. Eğer mesele Cenevreye gelirse Irakla ekalliyetlere karşı olan vazifesini nasıl ifa ettiği sorulabilecektir.

Kaynak: *Milliyet*, 12 Ağustos 1933, s. 2.

Kaynak: *Milliyet*, 18 Teşrinievvel 1933, s. 5.

HISTORY
STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

583

15 / 3

Summary

The First World War is a major turning point for the Nestorians, who have maintained their long existence from the Hakkari region under the Ottoman rule. After the outbreak of the First World War, the Nestorians, who continued their lives in Hakkari, especially in the mountainous areas, rebelled against the Ottoman Empire and took the side of Russia (April 1915). With this decision, the Nestorians started a massacre against the Muslims in the region. In the face of this situation, the Ottoman Empire started a counter-operation. Thereupon, the Nestorians fled to the Iranian cities of Urmia and Selmas, which were under the control of Russia at that time, from the second half of 1915. Nestorians continued their outrage in the aforementioned areas under the umbrella of Russia until the October (1917) revolution in Russia. The Nestorians, who came under the control of the British after the withdrawal of Russia from the region, migrated to Iraq, which was under the control of the British, as a result of the military operation launched by the Ottoman Empire in Iran in mid-1918. The area where the Nestorians were settled here was the Bakuba Refugee Camp. Thus, the Nestorians who settled in Iraq took charge among the Levi units of the British. This situation continued until the abolition of the mandate in Iraq. The year 1932 represents an important break for the Nestorians, who have made many attempts in the political and military field in line with their dreams of establishing an independent state that includes Hakkari with the support of the British. Because at this time, the British mandate in Iraq ended and the Nestorians were left to the initiative of the new Iraqi administration. Despite the demands of the British, the new Iraqi government, which was formed under the leadership of King Faisal I, did not want to give any ethnic and political privileges to the Nestorians. Although there was demands to the contrary, the government was in favor of dispersing the Nestorians within the borders of the country. This decision led to the reactions of the Nestorians and caused them to engage in propaganda activities. At first, the Iraqi government tried to solve the Nestorian problem peacefully. Meanwhile, the person who came to the fore was Yaku, who was known for his closeness to Patriarch Mar Şemun İsaı. However, after the events in June and July of 1933, the Iraqi government's attitude towards the Nestorians changed. The Iraqi government took radical steps against the Nestorians in August 1933, when a group of Nestorians crossed into Syria in late July and soon destroyed an Iraqi detachment they encountered during their attempt to return in early August. In this study, the Nestorian events of 1933 in Iraq, based on the Turkish press and the Iraqi embassy report of 1933, will be discussed.

